

PHD-ÉRTEKEZÉS TÉZISEI
FÖLDTUDOMÁNYOK DOKTORI ISKOLA

**Az egyenlőtlenségek alakulása az Európai Unióban
2004 és 2020 között**

**- A felzárkózás tapasztalatai és lehetőségei a visegrádi
országokban országos és regionális szinten**

Gergics Tünde
Pécsi Tudományegyetem
Természettudományi Kar

Témavezetők:

Dr. Aubert Antal
Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar

Dr. Ferkelt Balázs
Budapesti Gazdasági Egyetem, Külkereskedelmi Kar

PÉCS, 2023

A DOKTORI ISKOLA NEVE,
CÍME:

Pécsi Tudományegyetem,
Földtudományok Doktori
Iskola, 7624, Pécs, Ifjúság útja 6.

A DOKTORI ISKOLA
VEZETŐJE:

Prof. Dr. Geresdi István DSc,
egyetemi tanár, PTE TTK,
Földrajzi és Földtudományi
Intézet, Földtani és Meteorológiai
Tanszék

A DOKTORI PROGRAM
NEVE:

Geopolitika, geoökonómia és
politikai földrajz közép-európai
perspektívából

A DOKTORI PROGRAM
VEZETŐJE:

Prof. Dr. Pap Norbert, egyetemi
tanár, PTE TTK, Földrajzi és
Földtudományi Intézet, Politikai
Földrajzi, Fejlődési és Regionális
Tanulmányok Tanszéke

TÉMAVEZETŐK:

Prof. Dr. Aubert Antal, professor
emeritus, PTE TTK Földrajzi és
Földtudományi Intézet

Dr. Ferkelt Balázs, egyetemi
docens, BGE Külkereskedelmi
Kar, Nemzetközi Kapcsolatok
Tanszék

1. BEVEZETÉS

A növekvő területi egyenlőtlenségek negatív hatást gyakorolnak mind gazdasági, mind politikai és mind társadalmi területen az Európai Unió – amely a világ egyik legnagyobb gazdasági tömbje, a nemzetközi rendszer egyik meghatározó geopolitikai, geoökonómiai szereplője – pozíciójára, versenyképességére, valamint fejlődésére.

Az EU-ban a területi egyenlőtlenségek nem vagy lassan csökkennek, a felzárkóztatás lassú, továbbá országonként és régióinként igen különböző tendenciákat mutat. Az egyenlőtlenségek a disszertációban országos és regionális szinten, azon belül is NUTS2 és NUTS3 szinten kerülnek elemzésre.

A növekvő egyenlőtlenségekkel a felzárkóztatáshoz szükséges támogatások elosztásához a kohéziós politika is egyre specifikusabb csoportosítást alkalmaz a régiókra, a jelenlegi 2021-2027-es költségvetési ciklussal pedig újabb változás történt, a korábbi feltételes konvergencia helyett (az átlag 90 százalékát meghaladó fejlettséggel felzárkóztottnak minősült) már az abszolút konvergencia került előtérbe. Ez új keretet is teremt a felzárkózás vizsgálatával kapcsolatban, mely a disszertációban is megjelenik.

A témaválasztás aktualitását mutatja, hogy Magyarországon – más környező országokhoz hasonlóan – bő 30 év telt el a rendszerváltozás és már több mint 15 év az EU csatlakozás óta, így a 2004-2020 időhorizont egyfelől kapcsolódik az európai költségvetési ciklushoz, másfelől a vizsgált 17 év alatt az országok pályáján is sok változás ment végbe. Mindezeket túl a vizsgált időintervallum három jelentős válságot is magába foglal: a 2008-2009-es gazdasági és pénzügyi világválságot, a 2012-2013-as szuverén adósságválságot és a 2020-as covid19 világválságot okozta válságot. Az időhorizont elegendő hosszúságú ahhoz, hogy bizonyos következtetések levonhatóak legyenek az uniós területi egyenlőtlenségek változásáról, melyek alapot szolgáltathatnak a területi fejlesztési programok lehetséges irányaihoz. Mind az időintervallum megválasztása, mind az azalatt elemezhető válságok együttese, mind a kiterjedt, komplex vizsgálati módszerek alkalmazása a téma újszerű megközelítését mutatja. A konvergenciafolyamatok alakulásának elemzése rávilágíthat az eltérő trendekre, fejlődési pályákra, sikeres példákra és kihívásokra, valamint célirányos fejlesztési stratégiák támogatását nyújthatja.

2. CÉLKITŰZÉSEK

A disszertáció egyfelől egy komplex módszertan alapján vizsgálja annak tényét, hogy az Európai Unióban a területi egyenlőtlenségek egyre csökkennek Magyarország csatlakozása, illetve az EU eddigi legnagyobb bővítése óta eltelt időszakban, másfelől az időszak során elemzi, hogy a nagy gazdasági visszaesések (a 2008-2009-es pénzügyi és gazdasági világválság, a 2012-2013-as szuverén adósságválság, valamint a 2020-as covid19 okozta recesszió) milyen hatással vannak a makroszintű területi egyenlőtlenségekre. Az egyenlőtlenségek elemzésének előzetes feltételezése, hogy az Európai Unióban a fejlődés kiegyensúlyozott a térségek között, a konvergenciát csak a külső sokkhatások, a gazdasági válságok törik meg.

Ezek alapján az 1. célkitűzés annak elemzése, hogy

- a gazdasági és pénzügyi válságok időszakában növekednek az uniós területi egyenlőtlenségek.

Mindehhez három részcél kerül elemzésre – a vizsgált különböző területi szintek és az azokhoz tartozó elérhető adatok alapján:

- az EU tagországi fejlettség tekintetében 2004 óta konvergálnak egymáshoz, a konvergenciát csak a nagy gazdasági visszaesések törik meg 2009-ben, 2012-ben és 2020-ban;
- az EU NUTS2 szintű régiói fejlettség tekintetében 2004 óta konvergálnak egymáshoz, a konvergenciát csak a nagy gazdasági visszaesések törik meg 2009-ben, 2012-ben és 2020-ban;
- az EU NUTS3 szintű régiói fejlettség tekintetében 2004 óta konvergálnak egymáshoz, a konvergenciát csak a 2009-es és a 2012-es év gazdasági visszaesése töri meg.

A 2. célkitűzésben a területi egyenlőtlenségek azon vizsgálata történik, hogy az úgynevezett konvergenciaországok a felzárkózásuk során milyen tendenciákat vesznek fel az országon belüli egyenlőtlenségek tekintetében. Az alapfeltevés, hogy a nagyfokú fejlődés, a felzárkózás a régiók közötti széthúzással, divergenciával jár, mivel a legjelentősebb fejlődést a legfejlettebb régiók mutatják. Ezek alapján a második fő cél annak vizsgálata, hogy

- az Európai Unión belül az egyes tagországok felzárkózása az uniós átlaghoz növeli az országon belüli regionális egyenlőtlenségeket.

Mindehhez két részcel kerül elemzésre – a vizsgált különböző területi szintek és az azokhoz tartozó elérhető adatok alapján:

- az Európai Unión belül az egyes tagországok felzárkózása az uniós átlaghoz növeli az országon belüli NUTS2 szintű regionális egyenlőtlenségeket a 2004 és 2020 közötti időszakot figyelembe véve, valamint
- az Európai Unión belül az egyes tagországok felzárkózása az uniós átlaghoz növeli az országon belüli NUTS3 szintű regionális egyenlőtlenségeket a 2004 és 2019 közötti időszakot figyelembe véve.

A disszertáció harmadik nagy kutatási területe a visegrádi országok helyzete az Európai Unióban: az eddigi felzárkózási tapasztalatainak és a további felzárkózási lehetőségeinek vizsgálata. Mind a négy ország 2004-ben csatlakozott az Unióhoz, így viszonylag összehasonlítható a felzárkózási útjuk. Megvalósulhat-e az abszolút konvergencia az esetükben (vagy csupán egy meghatározott szintig képesek a felzárkózásra), és amennyiben igen, akkor mikor kerülhet erre sor. A felzárkózás országon belüli területi egyenlőtlenségekre gyakorolt hatásának vizsgálata során kérdés, hogy a 2004-ben fennálló egyenlőtlenségek (a fő különbségek a fővárosi és a vidéki régiók között, továbbá a nyugati fejlettebb és a keleti elmaradottabb régiók között húzódnak) merre mozdulnak, illetve képesek-e a közeljövőben a kiegyenlítődség irányába változni. Ehhez kapcsolódóan a 3. fő célkitűzés annak vizsgálata, hogy

- a visegrádi országok képesek az Európai Unió átlagához felzárkózni, ami országon belüli regionális divergenciát okoz.

Mindez két részcel alapján kerül kidolgozásra, melyek annak elemzése, hogy:

- a visegrádi országok képesek az Európai Unió átlagához felzárkózni a következő 25 éven belül, valamint
- a visegrádi országok felzárkózása országon belüli regionális divergenciához vezet: centrum-periféria és nyugat-kelet dimenziókban.

3. KUTATÁSI MÓDSZEREK

A **szekunder források** felhasználása adja a disszertáció elméleti háttérét. A disszertáció második fejezete a kutatáshoz kapcsolódó *főbb hazai és nemzetközi szakirodalmak* áttekintését tartalmazza egyfelől logikai, másfelől történelmi szemléletmód alapján. A fogalomhasználat tisztázásán túl kiemelt szerepet kaptak a földtudományi–regionális tudományi, valamint a gazdaságtudományi elméletek, továbbá az európai uniós integrációs törekvések (lépések, azonfelül az – egyenlőtlenségek csökkentését és a felzárkóztatást segítő – kohéziós politika és eszközei) és dokumentumok áttekintése.

A disszertáció témájához kapcsolódóan a megfelelő *statisztikai adatelemzéshez* mindvégig a hivatalos adatokra, elemzésekre támaszkodott a kutatás. Az adatok összegyűjtése elsősorban az Európai Unió Statisztikai Hivatalának, az Eurostat adatbázisából, illetve a Nemzetközi Valutaalap (International Monetary Fund – IMF) adatbázisából történtek.

A kutatás során az Európai Unióban *országos, és regionális*, azon belül is *NUTS2 és NUTS3 szinten* készültek az elemzések. Az uniós reálkonvergencia fejlettséggel kapcsolatos mutatója *az egy főre jutó bruttó hazai össztermék*. A GDP, mint a fejlettségi szint tudományosan legelfogadottabb mérőszáma alkalmas az elemzések elvégzésére, azon belül a területi nagyságbeli torzító hatások kiszűrése érdekében az egy főre jutó értékek a meghatározóak. A vásárlóerő-paritáson (PPP, purchasing power parity) számolt értékekkel kiküszöbölhetőek a különböző országok eltérő árszínvonalai és árfolyamai.

A kutatás *időhorizontja* a 2004–2020 közötti időszak, ám a 2020-as covid19 okozta világválság hatásainak vizsgálatához a 2022 nyarán fellelhető legfrissebb adatok is megjelennek, országos szinten 2021-ig, NUTS2 szinten 2020-ig és NUTS3 szinten 2019-ig. A bázisév a 2004-es év.

A legtöbb kutatás során a *relatív szórás* az alapja a vizsgálatoknak, ezért a dolgozatban a hipotézisek vizsgálata során számos egyéb területi statisztikai módszer, indikátor is alkalmazásra került:

- A σ -*konvergencia* szórás alapú mérőszám, amely alapján időben akkor csökkennek az egyenlőtlenségek, ha az egy főre jutó GDP logaritmizált adataiból számított szórás (mellyel a kiugró értékek torzító hatása jelentősen csökkenthető) csökkenő tendenciát mutat (Sala-i-Martin, 1996).
- A β -*konvergencia* (Sala-i-Martin, 1996) a felzárkózás idejét jelzi előre, amely magában foglalja az abszolút konvergencia feltételezését (Halmai, 2014).
- A Williamson (1965) hipotézis tesztelésére a *területi polarizáció* Nemes Nagy (2005) alapján a legmagasabb és legalacsonyabb fejlettségű térség GDP/fő értékeinek hányadosaként kerül meghatározásra.
- A *20/20 ráta*, vagy más néven a jövedelem kvintilis ráta, mely a sokaság leggazdagabb 20 százalékának az átlagát a legszegényebb 20 százalék átlagával veti össze.
- A – kutatásban a GDP-re alkalmazott – *Palma arány* a felső 10 százalék részesedésének aránya az alsó 40 százalékhoz képest (Palma, 2006).
- Az egyenlőtlenségek vizsgálatához az információelméletből származó entrópia típusú módszer, a *Theil-index* nagy előnye, hogy az egyenlőtlenségeket felbonthatóvá teszi a mintán belüli csoportok közötti és csoportokon belüli egyenlőtlenségekre.
- A területi megoszlások eltéréseit mutató index a GDP és a lakosságszám vizsgálatá esetén a *Robin Hood-index*, mely úgy értelmezhető, mint a jövedelem azon aránya,

amit az egyenlő eloszlás elérése érdekében át kell vinni az átlag felettiektől az átlag alattiakhoz (Nemes Nagy, 2005).

- A jövedelmi részesedések koncentrációjára *koncentrációs* (Hirschman–Herfindahl)-*index* is kiszámításra került, mely az abszolút koncentrációt mutatja.
- A *hisztogram* (és az alapján becslt sűrűségfüggvény képe) megmutatja a területi egységek egymáshoz való közeledését, amennyiben különböző időpontokban készített függvényeket hasonlítunk össze. Felrajzolása ahhoz is segítséget nyújt, hogy az átlag és szórás típusú mérőszámokat rendkívül befolyásolhatják a rendellenesen alacsony vagy magas értékek, így azok alkalmazása akkor célszerű, amennyiben az adatok a normál eloszláshoz közelítenek (Sitthiyot–Holasut, 2020).
- Annak a tesztelése, hogy az országok fejlődése a kiindulási fejlettségi szinttől függ-e az országok közötti vizsgált időszak eleji és végi időpontban mért fejlettségi szintekre felrajzolt *regressziós egyenlet becsléssel* történik. A tesztelés során a leginkább illeszkedő vonalak felrajzolása alapján, a lineáris trendvonalon kívül az exponenciális is hasonló mértékben magyarázza a vizsgált adatok együttmozgását, így mindkét regressziós becslés elemzésre került.

A fent áttekintett mutatók és indexek kiszámítása az Excel program segítségével történt. Az adatok és eredmények illusztrálásához a Gisco (Geographical information system of the Commission – a Bizottság földrajzi információs rendszere) internetes program segítségével készültek a térképek.

A disszertáció **primer forrása** egy *szakmai kérdőív* az Európai Unión belüli egyenlőtlenségek és a visegrádi országok felzárkózásáról. A felmérésre 2022. november 18. és 2022. december 8. között került sor online a Google űrlapok programjának segítségével.

A kérdőív egyik fele az Európai Unió összes országára együttesen irányult; és azt vizsgálta, hogy megvalósulhat-e az abszolút konvergencia mind országosan, mind NUTS2 és NUTS3 régiós szinten, a 2004-2020-as időszakban milyen okok vezettek divergenciához az EU-n belül, illetve hányszoros különbségek lennének elfogadhatóak a területi egységek között. A kérdések kitértek arra is, hogy a jelenlegi (energiaár emelkedés és háború okozta) válság mely országcsoportokban fogja a legerőteljesebben éreztetni a hatásait, illetve hány éven belül történhet újabb állam felvétele az Európai Unióba, vagy van-e arra esély, hogy egyes államok kiváljanak az Unióból. Ezenfelül egy módszertani kérdésre is válaszoltak a kitöltők, hogy a területi egyenlőtlenségek mérésére szolgáló mutatók relevanciáját illetően.

A kérdőív másik fele a visegrádi országok helyzetére, felzárkózására irányult; és azt vizsgálta, hogy képesek-e a felzárkózásra, mikor érhetik el az EU átlagát, mit kellene tenniük a (gyorsabb) felzárkózás érdekében, vajon a „közepesen fejlettek csapdájában” vannak-e, milyen okokat tartják a leglényegesebbnek, amelyek visszavetik a fejlődésben, a fejlődési potenciált mely területek (NUTS3 szint) jelentik, mely területek képesek nagyfokú fejlődésre a következő években, és vajon a jövőben várható több, a covid19 vírushoz hasonló időszakok miatt erősödhet-e a vidék szerepe. A kérdések kitértek továbbá arra, hogy a kelet-nyugati dimenzió fejlettségi különbségei 25 éven belül jelentősen a kiegyenlítődés irányába mozdulhatnak-e, illetve a centrum-periféria fejlettségi különbségei 25 éven belül jelentősen a kiegyenlítődés irányába mozdulhatnak-e.

Az adatok (102 kitöltés) kiértékelése egyfelől a Google űrlapok beépített értékelője alapján összefésüléssel, másfelől az adatokból készített Excel adatbázis és abból saját diagrammok szerkesztésével történt.

4. AZ EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA

A disszertáció első célkitűzése az Európai Unión belüli területi egyenlőtlenségekre fókuszált, annak tényét vizsgálva, hogy a meghatározott területi egységek 2004 óta konvergálnak egymáshoz, a konvergenciát a nagy gazdasági visszaesések törlik meg.

Tagországi szinten megállapítható:

- A legtöbb vizsgált egyenlőtlenségi mutató a 2004-2020 (illetve 2004-2021) közötti időszakban az országok között konvergenciát mutatott. Egyedül a szórás (2021-ig vizsgálva a relatív szórás is) és a hisztogram elemzés jelzett divergenciát.
- A kiemelt 2009-es évben csupán két mutató – a szigma konvergencia és a jövedelmi ötök aránya – alapján jelentkezett divergencia, a többi mutató mind közeledést mutatott az országok között. Ezáltal a 2008-2009-es pénzügyi és gazdasági világválság a tagországok konvergenciáját nem törte meg.
- A 2012-es évben szintén csupán két mutató – bár a 2009-es eredményektől eltérően, itt a szórás és a relatív szórás – alapján jelentkezett divergencia, a többi hét mutató közeledést jelzett az országok között. Így a 2012-2013-as szuverén adósságválság a tagországok konvergenciáját nem törte meg.
- A 2020-as évben – a koncentrációs-index kivételével – minden vizsgált mutató alapján divergencia állapítható meg. Ezáltal a 2020-as covid19 okozta világválság egyértelműen mélyítette a területek közötti egyenlőtlenségeket és megtörte a tagországok konvergenciáját.

NUTS2 regionális szinten megállapítható:

- A legtöbb vizsgált egyenlőtlenségi mutató a 2004-2020 közötti időszakban a NUTS2 szintű régiók között konvergenciát mutatott. Egyedül a szórás és a hisztogram elemzés jelzett divergenciát.
- A kiemelt 2009-es évben – a koncentrációs-index kivételével – minden elemzett index közeledést mutatott a régiók között. Ezáltal a 2008-2009-es pénzügyi és gazdasági világválság a régiók konvergenciáját erősítette.
- A 2012-es évben már több mutató alapján jelentkezett divergencia. Konvergencia csak négy mutató – a szigma konvergencia, a 20/20 ráta, a Robin Hood-index és a koncentrációs-index – alapján volt. Így a 2012-2013-as szuverén adósságválság a régiók konvergenciáját megtörte.
- A 2020-as évben a szórást és a koncentrációs-indexet kivéve, minden vizsgált mutató alapján divergencia állapítható meg. Ezáltal a 2020-as covid19 okozta világválság egyértelműen mélyítette a területek közötti egyenlőtlenségeket és megtörte a régiók konvergenciáját.

NUTS3 regionális szinten megállapítható:

- A vizsgált egyenlőtlenségi mutatók többsége a 2004-2019 közötti időszakban a NUTS3 szintű régiók között konvergenciát mutatott. Egyedül a szórás, a területi polarizáció, a koncentrációs-index és a hisztogram elemzés jelzett divergenciát.

- A kiemelt 2009-es évben a területi polarizációt és a koncentrációs-indexet kivéve, minden elemzett index közeledést mutatott a régiók között. Ezáltal a 2008-2009-es pénzügyi és gazdasági világválság a régiók konvergenciáját nem törte meg.
- A 2012-es évben szintén a legtöbb mutató alapján közeledés történt a régiók között. Divergencia csak a szórás és a Theil-index alapján volt. Így a 2012-2013-as szuverén adósságválság NUTS3 szinten a régiók konvergenciáját erősítette.

Általánosságban minden vizsgált területi szinten megállapítható:

- A kiemelt válságéveken túl a tagországok és a régiók konvergenciája nem volt folyamatos, több olyan évet is lehet találni, amikor az egyenlőtlenségek növekedtek, vagyis nem csak a visszaesések éveiben fordulhat elő divergencia.
- A szakértők vélekedése arról, hogy mi okozott az Európai Unión belül divergenciát, többnyire a felállított hipotézist támasztotta alá, a legtöbbben az időszak során fellépő három nagy válságot adták válaszul.
- A régiók közötti konvergenciát elsődlegesen a 2004-ben és azután csatlakozott országok régióinak felzárkózása okozza.
- Az országok és a régiók fejlődése nagyban függ a kiindulási (2004-es) pozíciójuktól.
- Összességében egy aránytalan eltolódás jelentkezett a szegényebb tagországok, illetve régiók irányába.
- A vizsgált időintervallum elején az Európai Unióban az egyenlőtlenségek nagy részének oka az országok közötti eltérések voltak, míg a vizsgált időintervallum végére már nagy részt az országon belüli egyenlőtlenségekből származtak.
- A felzárkózáshoz kapcsolódóan a szakértői kérdőív válaszdóái várakozása alapján az Európai Unión belül nem valószínű sem a tagországok, sem a régiók abszolút konvergenciája.

Összességében az 1. hipotézis – miszerint a gazdasági és pénzügyi válságok időszakában növekednek az uniós területi egyenlőtlenségek – részben igazolódott, a covid19 okozta gazdasági válság 2020-ban divergenciát okozott, a 2009-es évben és a 2012-es évben a vizsgált mutatók többségében inkább konvergencia jelentkezett, vagyis csökkentek az egyenlőtlenségek.

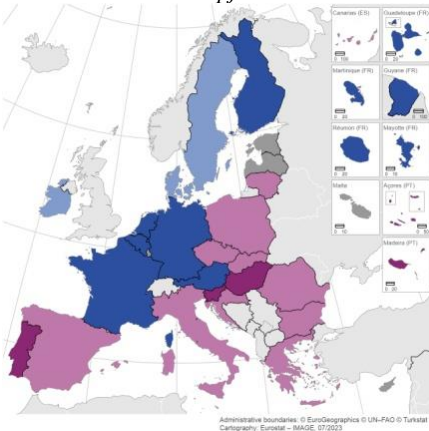
A disszertáció második célkitűzése az átlag alatt teljesítő országok uniós átlaghoz történő felzárkózására fókuszált, annak tényét vizsgálva, hogy a tagországok felzárkózása növeli az országon belüli regionális egyenlőtlenségeket, mellyel összefüggésben:

- Megállapításra került, hogy az átlag felett teljesítő országok esetében arányaiban nagyobb mértékben fordul elő az országon belüli regionális konvergencia, mint az átlag alatt teljesítő országok esetében.
- Az átlag feletti fejlettségi szintű tagországok esetében a kimagasló teljesítményt nyújtó országokban – amelyek fejlettségüket relatíve növelni tudták az időszak során (Dánia és Írország) – a régiók között divergencia mutatkozott.
- Kirajzolódott, hogy a legtöbb országban a fővárosi régió húzza fel a terjedelmet és így javítja az átlagot.
- NUTS2 szinten – ahogy az 1. számú ábrán is látható – a legtöbb átlag alatti fejlettségi szintű tagországban (13 elemezhető országban) a régiók között a divergencia folyamata figyelhető meg, konvergencia csak három országban emelhető ki: Portugáliában, Magyarországon és Szlovéniában, azonban Portugália esetében a

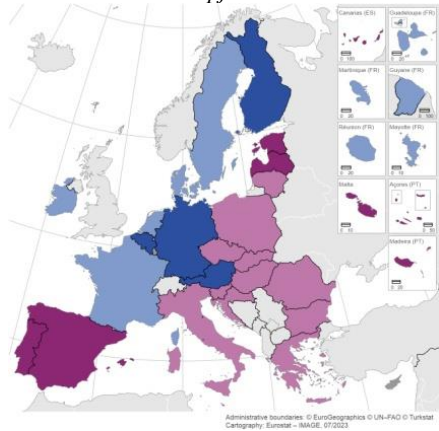
régiók közötti egyenlőtlenségek úgy csökkentek, hogy a teljesítmény növekedése az uniós átlagot nem éri el, sőt fokozatosan lemarad az átlagtól.

- NUTS3 szinten – ahogy a 2. számú ábrán is látható – a legtöbb átlag alatti fejlettségi szintű tagországban (16 elemezhető országban) a régiók között a divergencia folyamata figyelhető meg, konvergencia a legtöbb vizsgált mutató alapján csak öt országban emelhető ki: Észtországban, Lettországban, Máltán, Portugáliában és Spanyolországban, azonban Portugália és Spanyolország esetében a régiók közötti egyenlőtlenségek úgy csökkentek, hogy a teljesítmény növekedése az uniós átlagot nem éri el, sőt fokozatosan lemarad az átlagtól.

1. számú ábra: Az EU27 tagországának országon belüli NUTS2 szintű regionális konvergencia/divergencia léte a vizsgált mutatók* alapján, a 2004-2020 időszak alapján

2. számú ábra: Az EU27 tagországának országon belüli NUTS3 szintű regionális konvergencia/divergencia léte a vizsgált mutatók* alapján, a 2004-2019 időszak alapján

- Átlagon felüli fejlettségi szintű tagországok regionális konvergenciával
- Átlagon felüli fejlettségi szintű tagországok regionális divergenciával
- Átlagon aluli fejlettségi szintű tagországok regionális divergenciával
- Átlagon aluli fejlettségi szintű tagországok regionális konvergenciával
- Nem értelmezhető

Forrás: Eurostat adatbázisa (2022) alapján saját számítás és szerkesztés a Gisco programmal

*Megjegyzés: konvergencia megjelölés azon országok esetében, ahol a vizsgált öt mutatóból (szórás, relatív szórás, szigma konvergencia, béta konvergencia, Williamson-hipotézis) legalább három esetén jelentkezett konvergencia

- A szakértői kérdőív válaszadói meglehetősen optimisták a tekintetben, hogy az országon belüli regionális divergencia mikor válthat át konvergenciává. A szakértők többsége az elkövetkező NUTS2 szinten 15 éven belül, NUTS3 szinten 20 éven belül várja a trendfordulót.

Összességében a 2. hipotézis – az Európai Unión belül az egyes tagországok felzárkózása az uniós átlaghoz növeli az országok belüli regionális egyenlőtlenségeket –

részben igazolódott. Mind NUTS2, mind NUTS3 szinten az országok felzárkózása (sőt az átlag alatt teljesítő és fokozatosan lemaradó országok közül is) az országon belül regionális divergenciához vezetett a legtöbb esetben.

A disszertáció harmadik nagy kutatási területe a visegrádi országok helyzetére irányult az Európai Unióban: az eddigi felzárkózási tapasztalatok és a további felzárkózási lehetőségek vizsgálatára, választ keresve azokra a kérdésekre, hogy a visegrádi országok képesek-e az Európai Unió átlagához felzárkózni a következő 25 éven belül, és hogy ezeknek az országoknak a felzárkózása országon belüli regionális (centrum-periféria és nyugat-keleti) divergenciához vezet-e. Ehhez kapcsolódóan megállapítható:

- A visegrádi országokra vonatkozó növekedési prognózisok és a szakértői kérdőív összesítése – mely a 3. számú ábrán látható – alapján, valamint azon várakozások, hogy az EU átlagát lefelé mozdító események (új tagország felvétele, vagy átlag feletti fejlettségi szintű tagország kiválása) mehetnek végbe, várható, hogy a négy ország 25 éven belül felzárkózik az EU átlagához.

3. számú ábra: A visegrádi országok felzárkózási ideje (év) az EU-hoz (PPP-n mért egy főre jutó GDP alapján)

	Csehország	Lengyelország	Magyarország	Szlovákia*
béta konvergencia (2004-2021) alapján	7	9	26	33
átlagos növekedés (2004-2021) alapján	9	9	25	35
IMF (2023-2027) becslését alapul véve	8	19	21	32
a szakértői kérdőív összesítése alapján	10 éven belül	15 éven belül	20 éven belül	15 éven belül

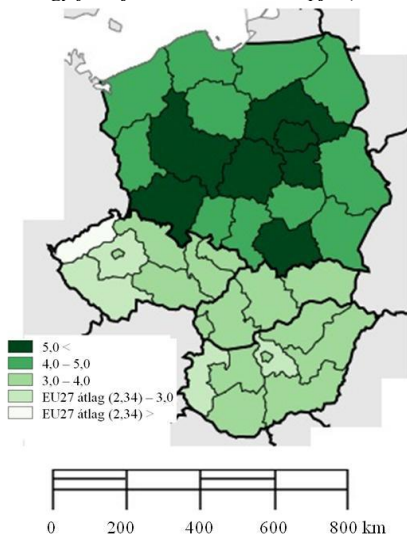
Forrás: Eurostat és IMF adatbázisa (2022) alapján saját számítás és szerkesztés

Megjegyzés: Szlovákia esetében gyorsabb lehet a felzárkózás, a 2015-2017 közötti PPP-n mért GDP/fő jelentős csökkenése torzító hatása miatt, melynek oka módszertani, nincs szó fejlettségi visszacsúszásról (Oblath, 2021)

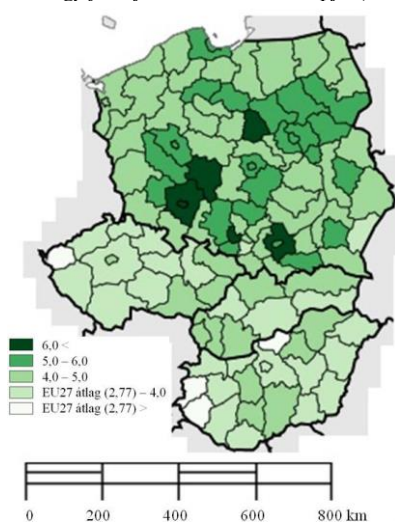
- A primer kutatás rámutatott, hogy a visegrádi országok gyorsabb ütemű felzárkózásához szükséges a gazdaságpolitikai paradigmaváltás, az egészségügy és az oktatás teljes reformja, hatékonyabb és termelékenységnövelő beruházások, több forrás biztosítása a kutatás-fejlesztés és innováció területén, a tudásintenzív és magasabb hozzáadott értékű ágazatok kiemelése, kevesebb támaszkodás a feldolgozó iparra, a versenyképesség növelése, a hazai ipar támogatása, valamint a teljesítményorientált fejlesztéspolitikai. Továbbá fontos a transzparencia, a bürokrácia csökkentése, a korrupció felszámolása, a válságálló és reziliens gazdaságpolitika. Kiemelt, hogy az előttünk álló válság és az elkövetkezendők során milyen gyors és hatékony válságkezelést képesek megvalósítani az országok.
- A V4 országok esetében – a 4. és 5. számú ábrák alapján – 2004 óta a legjelentősebb fejlődést Lengyelország régiói mutatták. A négy ország közül egyedül Csehország esetében látható egy kelet-nyugati irányú kiegyenlítődés irányába mutató tendencia (kiemelendő: a keleti régiói szintén EU tagországokkal határosak). Lengyelországban a belső területeken a nagyobb vonzáskörzetű centrumrégiók fejlődtek a leginkább.

Szlovákiában NUTS2 szinten a vizsgált időszak alatt viszonylag területileg kiegyensúlyozott növekedés volt jellemző, NUTS3 szinten inkább az északi és a fővárosi és ahhoz közeli régiók fejlődtek jobban. Magyarország esetében változatos volt a kép, a legnagyobb éves átlagos növekedést az időszak alatt NUTS2 szinten az észak-magyarországi régió, NUTS3 szinten pedig Bács-Kiskun megye ért el. NUTS3 szinten uniós átlag alatti növekedést teljesített két nyugati régió; Vas és Zala megyék, valamint egy északi régió; Nógrád megye.

4. ábra: A visegrádi országok NUTS2 szintű régióinak átlagos növekedése (százalék) 2004-2020 között (PPP-n mért egy főre jutó GDP, euró alapján)

5. ábra: A visegrádi országok NUTS3 szintű régióinak átlagos növekedése (százalék) 2004-2019 között (PPP-n mért egy főre jutó GDP, euró alapján)

Forrás: Eurostat adatbázisa (2022) alapján saját számítások, a Gisco programmal saját szerkesztés

- A primer kutatás rámutatott, hogy a szakértők többsége úgy véli; a visegrádi országokban továbbra is a centrumrégióknak van kiemelt szerepük, elsősorban a fővárosi centrumtérsg kiterjesztésében, kibővülésében látják a fejlődés útját, másodsorban pedig a jelenlegi fejlett régiók vonzáskörzetének erősödésében. A kelet-nyugati dimenzió keretében pedig mind a négy országban döntő módon a nyugati régiók bírnak magasabb fejlődési potenciállal.

Mindezek alapján a **3. hipotézis** – miszerint *a visegrádi országok képesek az Európai Unió átlagához felzárkózni, ami országon belüli regionális divergenciát okoz* – **igazolódott**. A legtöbb ismertetett prognózis és várakozás alapján a felzárkózásra 25 éven belül reális esély mutatkozik, továbbá a nyugati határszélek, a fővárosi és a vidéki

nagyvárosi centrumrégiók együtt adják a felzárkózási potenciált a visegrádi országok esetében, ami az országon belüli egyenlőtlenségek további növekedéséhez vezet.

A TÉMAKÖRBE MEGJELENT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

1. Q3 minősítésű folyóirat: Gergics, Tünde (2023): The impact of convergence of inequalities in the European Union since 2004. *Public Finance Quarterly*, 69(2), pp. 30–50.
2. Gergics, Tünde (2023): A felzárkózás hatása az egyenlőtlenségekre az Európai Unióban 2004 óta. *Pénzügyi Szemle*, 69(2), pp. 32–52.
3. „A” kategóriás, országos folyóirat: Gergics, Tünde (2020): A visegrádi országok gazdasági konvergenciája. *GEOPOLITIKAI SZEMLE 2 : 1* pp. 47-68. Paper: No.4.
4. „A” kategóriás, országos folyóirat: Gergics, Tünde (2020): A magyar régiók fejlődése és kapcsolódása az európai geodesign modellhez. *GEOPOLITIKAI SZEMLE 2 : 2* pp. 43-64.
5. Ferkelt, Balázs – Gergics, Tünde (2019): Introduction of Euro in Visegrad Countries. In: Vuk, BEVANDA (szerk.) *SELECTED PAPERS* published by the Association of Economists and Managers of the Balkans, Belgrád, Szerbia: Association of Economists and Managers of the Balkans (2019) pp. 15-22.
6. „B” kategóriás, országos folyóirat: Gergics Tünde – Huszti Réka – Schwertner Marcell (2019): A V4 országok versenyképességének alakulása, kitékintéssel a Kínával való gazdasági kapcsolatokra. *KÖZÉP-EURÓPAI KÖZLEMÉNYEK 12 : 4* (47) pp. 175-193.
7. Gergics, Tünde (2019): Economic catching up in the European Union from 2004 to the present. In: Bálint, Horváth; András, Borbély; Eszter, Fodor-Borsos; Péter, Földi; Amelita, Kata Gódor; Zsombor, Kápolnai (szerk.) *V. Winter Conference Of Economics PhD Students And Researchers: Book of Abstracts*, Gödöllő, Magyarország: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ) (2019) 138 p. pp. 50-50.
8. Gergics, Tünde (2018): A visegrádi országok felzárkózási állapota az EU csatlakozása óta. In: Korcsmáros, Enikő (szerk.) *A Selye János Egyetem 2018-as X. Nemzetközi Tudományos Konferenciájának tanulmánykötete = Zborník X. medzinárodnej vedeckej konferencie Univerzity J. Selyeho – 2018* Komárno, Szlovákia: Selye János Egyetem (2018) 380 p. pp. 91-107.
9. Gergics, Tünde (2018): A Kárpát-medence régióinak gazdasági helyzete, a technológiai fejlődés, mint a felzárkózás egyik eszköze. In: Antalík, Imrich; Horbulák, Zsolt (szerk.) *Kárpát medence, mint gazdasági tér : Tanulmányok az I. Szlovákiai Magyar Közgazdász Találkozó előadásaiból*, Komárno, Szlovákia: Selye János Egyetem, Gazdaságtudományi Kar (2018) 208 p. pp. 164-181.